

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Antiquae Lectionis Tomus ...

In Qvo XVI. Antiqua Monumenta Ad Historiam Mediae Aetatis Illustrandam,
Nunquam Edita

Canisius, Heinrich

Ingolstadii, 1601

Liber Secundus De Gestis Caroli Magni.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-64144](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-64144)

LIBER SECVNDVS

• DE

GESTIS CAROLI
MAGNI.

1.

X relatione secularis hominis, & in scripto minus eruditi sermonem facturi, non ab re cogimus, si iuxta fidem scriptorum pauca de superioribus ad memoriam reuocemus. Cùm Diodorus odibilis Iulianus in bello Persico cælitus fuisset peremptus, & à regno Romanorum non solum transmarinæ provincie, sed & proxima Pannonia, Noricus, Retia vel Germania Franciq; vel Galli defecissent: Ipsiq; Reges Gallorum & Francorum propter interfectione sancti Desiderij Viennensis Episcopi, & expulsionem sanctissimorum aduenantium Columbani videlicet & Galli, retrorambi cœpissent, gens Hunorum prius per Franciam & Aquitaniam, vel Gallias & Hispanias latrocinari solita; tota simul egressa, quasi latissimum incendium, cuncta deuastans, reliquias, quæ remanere poterant, ad tutissima latibula comportauit. Quæ huiusmodi fuerunt, sicut Adalbertus mihi narrare conueruerat.

2.

Terra, inquit, Hunorum IX. circulis cingebatur, cùm ego alios circulos nisi VI. in eos cogitare nescius, interrogarem: Quid illud miraculi fuit Domine? Respondit nouem hegin munitur. Cùmq; & illos alterius generis esse nescirem, nisi quatenus segetibus solent præterditi, inquisitus etiam de hoc dixit: Tam latus fuit vnus circulus

hoc est tantum intra se comprehendit, quantum spacium est de castro Turico ad Constantiam: ita stipitibus quercinis, faginis, & abieginis extractus, vt de margine ad marginem XX. pedes tenderetur in latum, & totidem subrigeretur in altum. Ciuitas autem vniuersa, aut durissimis lapidibus, aut creta tenacissima repletur. Porro superficies vallorū eorundem integerrimis cespitibus tegetur. Inter quorum confinia plantabantur arbusculæ, quæ vt ceruere solemus, abscissæ atque projectæ comas caudicum foliorumq; proferunt. Inter hos igitur aggeres ita vici & villæ erant locatæ, vt de alijs ad alias vox humana posset audiri. Contra eadem verò ædificia inter inexpugnabiles illos muros portæ non satis latæ erant constitutæ, per quas latrocinandi gratia non solum exteriores, sed etiam interiores exire solebant. Item de secundo circulo, qui similiter vt primus erat extractus XX. milliaria Teutonica, quæ sunt XL. Italica, ad tertium vsq; tendebatur. Similiter vsq; ad nonum. Quamuis ipsi circuli alius alio multo contractiores fuerint. De circulo quoq; ad circulum sic erant possessiones & habitacula vndiq; versum ordinata, vt clangor tubarum inter singula posset cuiusque rei significatiuus aduerti. Ad has ergo munitiones, per ducentos & eo amplius annos, qualescunq; omnium Occidentalium diuitias congregantes; cū & Gothi & Vandali quietem mortaliū perturbarent, orbem Occiduum pænè vacuum dimiserunt. Quos tamen inuictissimus Karolus ita in annis octo perdomuit, vt de eis minimas quidem reliquias remanere permiserit. A VII. garibus verò ideo manum retraxit, quia videlicet Hunis extinctis regno Francorum nihil nocituri viderentur. Porro prædam in Pannonia repperam per Episcopia, Monasteria, liberalissimâ diuisione, distribuic.

3. In bello autem Saxonico cum per semetipsum aliquando fuisset occupatus, quidam priuati homines, quorum etiam nomina designarem, nisi notā arrogantē deuitarem, studiose facta muros firmissimę ciuitatis vel aggeris acerrimę destruebant. Quod videns iustissimus Karolus primum illorum cum consensu domini sui **KEROLDI** præfectum in Rhenum & alpes Italicas instituit.

4. Ibidem verò cum duorum Ducum filij ad tentorium Regis excubare deberent, & potibus ingurgitati iacerent, vt mortui: Porro ille iuxta consuetudinem suam sapienter euigilans & castra circuiens, sensim & pænè nullo cognoscens ad tabernaculum regressus est. Mane autem facto, cōuocatis ad se cunctis regni primorib⁹ interrogauit, qua pena dignus esset, qui caput Francorū in manus hostium tradidisset. Tunc præfati Duces earundē rerum penitus ignari eiulantes hominem condemnauerunt ad mortem: ipse verò duris verbis coërcitos dimisit illæsos.

5. Erant quoq; ibi duo nothi de genitio Columbrensi procreati. Qui cum fortissimè dimicarent, requisit Imperant ab illis: Qui & vnde nati essent. Quo comperto, meridianis tempore eos ad tabernaculū suum vocatos sic allocutus est. Boni iuuenes volo vt mihi, non alij seruiatis: qui cum se ad hoc venisse restarentur, vt vel vltimi in eius essent obsequio, dixit ille, Ad cameram meam seruire debetis. Quod indignatione simulata libenter se facturos esse etiam dum fueretur, captato tempore, quo Imperator quiescere cepisset, exierunt ad castra aduersariorum, & tumultu concitato suo vel hostium sanguine seruitutis notam diluerunt.

6. Inter huiusmodi tamen occupationes nullo modo magnanimus prætermisit Imperator, quin ad longissimarū partium Reges alios atq; alios dirigeret literarum vel munerum portis

portitores: à quibus illi omnium Prouinciarum sunt honores directi. Cum igitur de sede Saxonici belli legatos ad Regē Constantinopoleos destinaret; interrogauit ille, Vtrum pacatum esset regnum filij sui Karoli; vel si à finitimis gentibus incursaretur. Cumque missorum primus aliàs omnia pacata referret, nisi quod gens quædam, qui Saxones vocantur, creberrimis latrocinijs Francorum fines inquietarent: dixit homo torpens otio, nec vtilis belli negotio: Heu quare laborat filius meus contra hostes paucissimos; nullius nominis, nulliusq; virtutis? Habeas tu gentem illam cum omnib⁹ ad eam pertinentibus. Quod cum reuersus bellicosissimo Karolo nunciaret; arridens ille dixit ei, Multo melius tibi Rex ille consulisset, si vnum lineum femorale ad tantum iter tibi tribuisset.

Non videtur occultanda sapientia, quam sapienti Græciae idem missus aperuit. Cum autumnali tempore ad urbem quandam regiam cum socijs venisset, alijs alio diuisis, ipse cuidam Episcopo commendatus, qui cum ieiunijs & orationibus incessanter incumberet, Legatum illum penè continua mortificauit inedia. Vernali autem tempore iam aliquantulū arridente, præsentauit eum Regi. Qui & interrogauit eum, qualis sibi idem videretur Episcopus. At ille ex imis præcordijs alta suspiria trahens, Sanctissimus est, ait, ille vester Ep̄s, quantum sine Deo possibile est. Ad q̄ stupefactus Rex, Quomodo, inquit, sine Deo aliquis sanctus esse potest? Tum ille, Scriptū est, inq̄t, Deus charitas est, qua iste vacuus est. Tunc Rex vocauit eum ad conuiuium suum, & inter medios proceres collocauit: à quibus talis lex constituta erat, Vt nullus in mensa Regis indigēa siue aduena aliq; animal, vel corpus animalis in partem aliam verteret, sed ita tantum vt positum erat de superiore parte manducaret. Allatus est autē piscis fluuiialis, & pigmentis infusus in disco positus. Cumq;

7.

1. Ioan. 4.

Cumq; hospes idem cōsuetudinis illius ingnarus piscem illum in partem alteram giraret, exurgentes omnes dixerunt ad Regem: Domine ita estis inhonorati, sicut nunquā anteriores vestri. At ille ingemiscens dixit ad Legatum illum, Obstarē non possum istis, quin morti continuo tradaris: alud pete quodcunq; volueris & complebo. Tunc parumpet deliberans cunctis audientibus in hæc verba prorupit, Obsecro domine Imperator, vt secundū promissionem vestram concedatis mihi vnā petitionem paruulā. Et Rex ait, Postula quodcunq; volueris, & impetrabis, præter quod contra legem Græcorum vitam tibi concedere non possum. Tunc ille, Hoc, inquit, vnum moriturus flagito, vt quicumq; me piscem illum girare conspexit, oculorum lumine privetur. Obstupefactus Rex ad talem conditionem iuravit per Christum, quòd ipse hoc non viderit, sed tantum narrantibus crederet. Deinde Regina ita se cepit excusare, Per iustificam Theotocon Sanctam Mariam, ego illud nō aduertam. Post reliqui Proceres, alius ante alium tali se periculo erant fatagentes: hic per clauigerum cæli, ille per doctorem gentium, reliqui per virtutes Angelicas, Sanctorumq; omnium turbas, ab hac se noxa terribilibus sacramentis absolvere conabantur. Tum sapiens ille Francigena vanissima Hellenus in suis ædibus exuperata, victor & sanus in patriam suam reuersus est.

8. Post annos autem aliquot direxit illuc indefessus Karolus quendam Episcopum præcellentissimum mente & corpore virum, adiuncto ei comite nobilissimo Duce, qui diutissime protracti tandem ad præsentiam Regis perducti & indignè habiti per diuersissima sunt loca diuisi. Tandem aliquando dimissi cum magno nauis & rerum dispendio dierunt.

9. Non post multum autem direxit idem Rex legatum

suos ad gloriosissimū Karolum. Fortè verò contigit, vt tunc
 idem Episcopus cum Duce præfato apud Imperatorē fuisset.
 Nunciatis igitur Legatis venturis, dederunt consilium
 sapientissimo Karolo, vt circumduceretur per alpes & inuia,
 donec attritis omnibus & consumptis ingenti penuria confecti
 ad conspectum illius venire cogerentur. Cumq; venissent,
 fecit idem Episcopus & socius eius, Comitem Stabuli in
 medio subiectorum throno suorum sublimi confidere, vt
 nequaquā alius quā Imperator credi potuisset: Quem vt
 Legati viderunt, corruentes in terra adorare voluerunt, sed
 à ministris repulsi ad interiora p̄gredi sunt compulsi. Quo
 cum venirent, videntes Comitē palatij in medio Procerum
 concionantem, Imperatorem suspicati, terratenus sunt prostrati;
 cumq; & inde colaphis p̄pellerentur, dicentibus, qui
 aderant, Non est hic Imperator. In vltiora progressi, & inuenientes
 Magistrum regię cum ministris ornatissimis, putantes
 Imperatorē, deuoluti sunt in humum. Inde q; repulsi
 repererūt in Cōsistorio cubicularios Imperatoris circa Magistrum
 suum; de quo non videretur dubium, quin ille Princeps
 posset esse mortaliū. Qui cū se quod non erat, abnegaret,
 pollicebatur tamē, quod cum Primoribus palatij moliretur,
 quatenus si fieri potuisset, in presentiam Imperatoris
 Augusti peruenire deberent. Tunc ex latere Cæsaris directi
 sunt, qui eos honorificè introducerent. Stabat autē gloriosissimus
 Regum Karolus iuxta fenestram lucidissimā, radians sicut sol
 in ortu suo, gemmis & auro conspicuus, innixus super
 HETTONEM, hoc quippe erat nomen Episcopi, ad Constantinopolim
 quondā destinati. In cuius vndiq; circuitu consistebant
 instar militiæ cælestis, tres videlicet iuvenes filij eius,
 iam regni participes effecti, filiaq; cum matre non minus
 sapientia vel pulchritudine quā monilibus ornata; Pontifices
 forma & virtutibus incōparabiles, præstantissimi
 Eec nobili-

Psal. 148.

nobilitate simul & sanctitate Abbates. Duces verò tales qualis quondã apparuit Iosue in castris Galgale: Exercitus ventalis, qualis de Samaria Syros cū Assyrijs effugauit; vt si Deuid medius esset, hæc non inmerito præcinuisset: Regestræ & oēs populi, principes & oēs iudices terræ, iuuenes & virgines, senes cum iunioribus laudent nomen Dñi. Tunc cōsternati missi Græcorū, deficiente spiritu & consilio p̄muti & exanimes in pauimentū deciderūt; quos benignissimus Imperator eleuatos cōsolatorijs allocutionib⁹ animatus conatus est. Tandē itaq; cum exosum quondã & abiectum se Hettonem in tali gloria vidissent, iterū pauēfacti tam dū volutabantur humi, donec eis Rex per Regē calorū iurauit, nihil se illis mali in nullo facturum. Quæ sponsione robore aliquantulum fiducialius agere cœperunt. Patriamq; reuersi, non sunt vltius ad nostra progressi.

10.

Hic replicandū videtur, quàm sapientissimos homines præclarissimus Karolus habuerit in omnibus. Cum igitur Græci post Matutinas laudes Imperatori celebratas, octaua die Theophanię secreto in sua lingua psallerēt, & illud occultat⁹ in proximo carminū dulcedine delectaretur, præcepit clericis suis vt nihil ante gustarent, quàm easdem antiphonas in Latinum conuersas ipsi præsentarent. Inde etiam omnes eiusdem sunt toni, & quod in vna ipsarū pro, conteruit, conteruit, positum inuenitur. Adduxerunt etiam iudicium missi omne genus organorum, sed & variarum rerū secum, quæ cuncta ab opificibus sagacissimi Karoli, quasi dissimuliter aspecta, accuratissimè sunt in opus conuersa, & præcipue illud musicorum organum præstantissimū, quod Deu vsq; ære conflatis follibusq; taurinis per fistulas æreas mirè præstantibus, rugitum quidem tonitruui boatu, garrulitatē verbolyræ vel cymbali dulcedine cœquabat: q; vbi positū fuerit, quãdiuq; durauerit, & quomodo inter alia post damna perierit, non est huius loci vel temporis enarrare.

Per idem tempus etiam Legati Persarum ad eum directi sunt, qui situm Franciæ nescientes, pro magno duxerunt non litus Italiæ, propter famositatem Romæ, cui tunc illum imperare cognouerant, apprehendere valuissent. Cumque Episcopis Campaniæ vel Tusciæ, Æmiliæ vel Luguriæ, Burgundiæq; siue Galliæ simul & Abbatibus vel Comitibus causam aduentus sui nunciassent, dissimulanterq; ab eisdem suscepti, vel expulsi fuissent; tandem post anni reuolutum circulum apud Aquisgrani famosissimum virtutibus Karolū defessi & nimio defecti receperunt circuitu. Veniunt autē illuc in maioris Quadragesimæ hebdomada maiore: nunciatiq; Imperatori, dilati sunt ab eius cōspectu vsq; in vigiliam Paschæ. Cumq; in festiuitate præcipua incōparabilis ille incōparabiliter adornatus fuisset, iussit introduci personas ei⁹ gentis, q̄ cuncto quondā esset orbi terribilis. Quibus excellentissimus Karolus ita terrificus videbatur, præ oībus, quasi nunq̄ Regem vel Imperatorē prius vidissent. Quos ille blādē susceptos hoc munere ditauit, vt quasi vn⁹ de filiis ei⁹, vbiq; vellent, ambulandi, & singula quæq; perspiciendi, & quæcunq; rogandi vel interrogandi licentiam haberent. Quo tripudio gestiētes ipsi adherere, ipsū inspicere, ipsumq; admirari, cunctisq; orientalib⁹ præposuere diuitijs: Ascēdentesq; in solariū, q̄ ambit ædem Basilicæ, & inde despectantes clerū, vel exercitum, iterumq; atq; iterū ad Imperatorem regredientes ppter lætitiæ magnitudinē risum tenere nequentes, cōplosis manibus aiebant: Prius terreos tm̄ homines vidim⁹, nunc autē aureos. Deinde ad singulos Procerū accedentes, nouitatemq; vestimentorū siue armorum admirati, ad mirabiliorē Augustū sunt reuersi vel regressi. q̄ cum eadem nocte & sequēte dñca iugiter in Ecclā facerent, in ipso sacrosancto die ad opiparū conuiuium opulentissimi Karolicum Franciæ Europæuē Proceribus sunt inuitat: sed

Ecc 2 tamen

II.

tamen rerum miraculo percussus propemodum exurrexit
ieiuni. Postera Phœbea spargebat lampade terras, Tironi
croceum linquens aurora cubile, Cùm ecce quietis & ois
impatientissimus Karolus ad venatū bifontium vel vrorum
in nemo ire & Persarum nūcios secum parat educere. Qui
cum ingentia illa viderent animalia, nimio pauore percussus
in fugam conuersi sunt. At non territus heros Karolus, vni
equo sedebat, acerrimo appropinquans, vni eorū extrahere
spata ceruicem eius abscindere conabatur: Sed frustra
ictu galliculam Regis & fasciolam ferus immanissimus dis-
rumpens, tibiamq; illius summo licet cornu perstringēs, spata
lo tardiozem reddidit, & in conuallem tutissimam, lignis
lapidibus asperatam, casto vulnere irritatus aufugit. Cùmq;
ad obsequiū domini cuncti * hostias suas vellent extrahere,
ille prohibuit dicens, Sic affectus ad Hildigardam venire
debeo. Consecutus autem feram ISAMBARDVS filius VVIL-
RINI persecutoris patrōni vestri OTMARI, cum propius
fuiisset ausus accedere, librata lancea inter armum & guttur,
cor eius penetravit, & Imperatori palpitantem consignavit
quod cū ille quasi non aduertisset, cadauere socijs relicto
reuersus est domum: aduocataq; Regina, ostendit occisum
disruptas, & dixit ei: Quid dignus est, qui de hoste hæc in-
gentem me liberavit? illaq; respondente, Omni bono: con-
rauit Imperator cuncta per ordinem, & immanissimis co-
nibus in testimonium prolatis, ad lacrimas & suspiria po-
gnosq; pectoris dominatricē coëgit. quæ cum audisset, quod
tunc odibilis & cunctis honoribus expoliatus Isambardus
Imperatorem de tali aduersario vindicasset, eius pedibus ab-
uoluta impetrauit ei omnia, quæcunq; fuerant illi ablata; sed
& ipsa eidem est munera largita.

12.

Attulerant autem Persæ elephantum, & simias, opobalsamum,
famū, nardum, vnguentaq; varia, pigmenta, odoramenta ve-
mel-

* In margine
hec verba
erant:
Theuser mit
den Rosen.

medicamenta diuersissima, adeo vt Orientem euacuasse & occidentem viderentur impleffe. Cumq; multi apud Imperatorem familiaritate vti cœpissent, quadam die cum iam latiores essent, & grecingario fortiori incaluisse, ad Karolum serietate sobrietateq; semper armatum, ioculariter hæc prolocuti sunt: Magna quidem est, ô Imperator, potentia vestra, sed multo minor rumore quo apud Orientalia regna diffamati polletis. Quo ille audito, & profundissima indignatione dissimulata, ioculariter inquisiuit ab eis, Cur ita filij mei dicitis? vel hoc vnde videtur? At illi repetentes à principio narrauerunt ei cuncta, quæ sibi in cismarinis partibus contigerunt, dicentes, Nos Persæ vel Medi, Armeniq; vel Indi, & Elamitæ, omnesq; Orientales multo magis vos quàm dominatorem nostrum Aaron timemus, De Macedonibus autem vel Achiuis quid dicamus? qui iam iamque magnitudinem vestram plus se fluctibus Ionij oppressuram pauitant. Insulani autem omnes, per quos iter habuimus ad obsequium vestrum ita prompti sunt & intenti, quasi in palatio vestro nutriti fuerint, & beneficijs ingentibus honorat. Istarum autem Partium primores, vt nobis videtur, non satis curant de vobis, nisi tantum in præsentia vestra. Nam cum eis, vtpote peregrini, perinde suggereremus, vt aliquid nobis in vestri amore, quia vos quæreremus, exhibere dignarentur, inadiutos & vacuos dimiserunt. Tunc Imperator omnes Comites & Abbates, per quos eisdem missi profecti sunt, cunctis honoribus denudauit. Episcopos autem infinita pecunia multauit vel damnauit: legatos verò cum ingenti cautela & honore ad vsq; proprios fines deduci præcepit.

Venerunt quoq; ad eum Legatarij Regis Afrorum, deferentes Leonem Marmaricum, vrsuq; Numidicum cum ferrugine Hibera Tyrioque murice, & cæteris earundem

Ecc 3

regio-

13.

regionū insignibus. Quam liberalissimus Karolus Lybicos quoque iugi penuria confectos, Europæ diuitijs, frumento videlicet, vino & oleo non solum tunc, sed & omni tempore vitæ suæ remunerans, & larga manu sustentans, subiectos sibi atque fideles in perpetuum retentauit, & ab eis non vili tributa suscepit.

14.

Porro autem Imperator Regi Persarum direxit micos, qui deferrent equos & mulos Hispanos, palliaque fronica alba, cana, vermiculata, vel Saphyrina, quæ in illis partibus rara & multum cara comperit. Canes quoque agilitate & ferocia singulares, quales ipse prius accipiendos vel propellendos leones & tigrides postulat. Qui cæteris muneribus quasi negligenter inspectis requisit à missis, quas feras & bestias, canes illi debere solerent. Cumque responsum acciperet; quia cuncta tribus immissi fuissent, absque mora discerperent. Hoc, inquit, rei probabit euentus. Et ecce crastina die factus est maximus pastorum clamor à facie leonis fugientium. Quod cum in aula Regis fuisset auditum, dixit ad Legatos: O Socii Franci ascendite in equos vestros & exite post me. Quod statim quasi nihil unquam laboris aut lassitudinis patiens alacriter sunt Regem prosecuti. Cum autem ad conspectum leonis eminus licet ventum fuisset, dixit Francorum (quidam) Instigate canes vestros in leonem. Quibus facta complentes, acerrimè aduolantes, à Germanicis canibus Persicum leonem comprehensum Hyperboræ venæ glandijs duratis pro sanguine peremerunt. Quo viso nominatissimus fortissimus Heros Aarō ex rebus minimis, fortiolem Karolum deprehendens, his verbis in eius fauorem prorupit. Nunc autem cognosco quàm sint vera, quæ audiui de fratre meo Karolo, qui scilicet assiduitate venandi, & infatigabili studio corpus & animum exercendi, cuncta quæ sub celo

sunt, consuetudinem habet edomandi. Quid igitur ei possum condignum rependere, qui ita me curauit honorare? Si terram promissam Abrahæ & exhibitam Iosue, dederò illi, propter longinquitatem locorum non potest eam defendere à barbaris: vel si iuxta magnanimitatē suam defendere ceperit, timeo, ne finitimæ regno Francorum prouinciæ discendant ab eius Imperio. Sed tamen hoc modo liberalitati eius gratificari tentabo. dabo quidem illam in eius potestatem; & ego Aduocatus eius ero super eam; ipse vero quancumque voluerit, vel sibi opportunissimum videtur, dirigat ad me Legatos suos, & fidelissimum me Procuratorem eiusdem prouinciæ reddituum inueniet. Hoc ergo modo factum est, vt quod pro impossibili dixit poëta:

Aur Ararim Parthus bibet, aut Germania Tigrim,

Virg. eccl. 4

Propter industriam victoriosissimi Karoli, exitum vel redditum missorum eius, & profectiōem vel reuersiōem Legatorum Aaron de Parthia in Germaniā, siue de Germania in Parthiam, iuuenibus, pueris, & senioribus non solum possibile, sed & facillimum videretur omnino. Vtrumlibet Ararim velint accipere Grammatici, eum videlicet qui Renum, vel illum qui Rhodanum * præcipat: quia hoc locorum confuderunt ignari. Ad huius rei testimonium totam ciebo Germaniam, quæ temporibus gloriosissimi Patris vestri Ludvici de singulis * nobis regalium possessionum singulos denarios reddere compulsā est, qui darētur ad redemptionem Christianorum terram promissionis incolentium, hoc pro antiqua dominatione Atauī vestri Karoli, auiq; vestri Ludvici ab eo miserabiliter implorantium.

* lego: præcipitat. Lucan. lib. 6. Rhodanumq; morantem præcipitavit Arar.
* fort. huobū.

Et quia se obtulit occasio, vt de indicibili patre vestro incidere honoranda mentio, libet commemorare præsagium, quod de illo sapientissimū constat protulisse Karolum.

15.

Nam

Nam cum natus & sex annis in domo patris cautissime nutritus sexagenariis hominibus sapientior haud immerito videretur; genitor indulgentissimus, qui hoc vix ægrè expectavit, ut ad conspectum aui eum perducere potuisset, alius mens puerum à matre delicatissime curatum cepit intrare, quàm seriè vel quàm timoratè ante Imperatorem se ageret, aut fortè interrogatus ei responderet, nec non & loqui ferre deberet: & sic eum ad palatium produxit. Cumque prima die vel secunda inter reliquos statores eum in præcuratoribus oculis intueretur, dixit ad filium, Cuius est ille parvulus? Illo respondente, Quia meus & vester, si dignam postulavit eum dicens, Da mihi illum. Quod cum factum fuisset, de osculatum serenissimus Augustus pusionem restitit ad stationem pristinam. Ille mox dignitatè suam cognoscens, & cuiquam post Imperatorem secundus manere despicens, collectis animis, & membris compositissime compositis æquato gradu stetit iuxta patrem suum: quod potentissimus aspectans Karolus, vocato ad se filio præcepit, ut interrogaret * cognomen suum, cur ita faceret, vel quid fiducia se patri adæquare præsumeret: ille verò ratione nimis reddidit responsum: Quando, inquit, vester enim vasallus, post vos ut oportuit inter cõmilitones meos stragem: nunc autem vester socius cõmilito non immerito me vobis coequo. Quod cum Ludovicus Imperatori retulisset, ille huiusmodi sententiam promulgavit, Si vixerit parvulus iste, aliquid magni erit. Quæ verba ideo de Ambrosio mutuati sumus, quia Karolus, quæ dixit, non possunt exactissime in Latinum conuerti. Nec immerito prophetiam de sancto Ambrosio, Magno accommodauerim Ludovicus, qui exceptis eis rebus & negocijs, quibus respublica temporaria non subsistit, coniugio videlicet vsuq; armorum, per omnia simillimus, imo etiam quantum quoque potentia regum tantum

* leg. cognomen

Paulinus in
vita S. Am-
brosij: Pater
ait: Si vixerit
infantulus iste
aliquid magni
erit.

tantum religionis studio, si dici liceat, quodammodo maior exiit Ambrosio. Fide scilicet Catholicus, Dei cultor eximius, seruorum Christi socius, tutor & defensor indefessus. Quod ad eum verum est, ut cum fidelis eius, Abba noster Hart, nunc autem vester Inklusus, ei retulerit, quod reicula sancti Galli non ex regalibus donariis, sed ex priuatorum traditionibus collecta, nullum priuilegium aliorum Monasteriorum, vel communes cunctorum populorum leges haberet: & ideo neminem sui defensorem vel aduocatum reperire potuissent; ipse cunctis aduersariis nostris opponens, Aduocatum se vilitatis nostrae coram cunctis Principibus suis profiteri non erubuerit. Quo etiam tempore epistolam ad vestram indolem direxit, ut per vestram auctoritatem iuramento * coactio, quaecunque opus habuerimus, licenter quarere deberemus. Sed heu, quam stultus ego, qui propter specialem bonitatem ab eo nobis praebitam, a generali & ineffabili eius bonitate & magnitudine vel magnanimitate parum consultè, priuato gaudio retrahente, digressus sum!

* forz. coactio.

Erat itaque vel Rex vel Imperator totius Germaniae, Retiarumque & antiquae Franciae, nec non & Saxoniae, Turingiae, Noricae, Pannoniarum, atque omnium Septentrionalium nationum: statura optimus, forma decorus, oculis astrorum more radiantibus, voce clara & omnino virili, sapientia singularis, quam acutissimo fretus ingenio, scripturarum assiduitate cumulatiorem reddere non cessabat. Ideoque ad anticipandas vel superandas omnes inimicorum insidias, & subiectorum litigia terminanda, fidelibus suis vniuersa commoda prouidenda, incomparabili viuacitate pollebat: cunctis gentibus circumquaque, vniuersis anterioribus suis magis magisque terrificus subinde perseuerabat: & merito: quippe qui nunquam linguam suam iudicio, aut manus suas effu-

Fff

sione

16.

fione sanguinis Christiani cōmacularet, præter vltimam necessitatē, quam prius enarrare nō audeo, quā aliquē pauulum Ludouviculum vel Carolastrum vobis astantem vido. Postquam tamē cedere nullo vnquam modo compelli potuit, vt quempiam condemnaret ad mortem; sed tamen hac districtione infidelitatis vel infidiarum insimulatos cōercere solebat, vt honoribus priuatos nulla vnquā occasione vel temporis longitudine mollitus ad pristinum gradum conscendere pateretur. Ad orationis studiū & deuotionem ieiuniorum, curamq; seruitij diuini supra oēs homines iurabat intentus, vt exemplo S. Martini quicquid aliud ageret semper quasi præsentī Domino supplicare videretur. Carne & cibis lautioribus, diebus certis abstinuit. Tempore vtilitarianarum de palatio discalceatis pedibus vsq; ad Ecclesiam Pastorale, vel ad sanctum HEMERAMMVM, si quidem esset REGENSPVRG, CRUCEM sequi solitus erat. In aliis verò locis commanentium consuetudinem nō abiebat. Oratoria noua ad Franckenoford & Regenspurg admirabili opere construxit. Cum propter magnitudinem fabricæ alij lapides non sufficerent, muros vrbis destruxit. In quarum ciuitatibus tantum auri circa antiquorum ossa reperit, vt non solum Basilicam eandem eodem adornaret, sed & libros integros exinde conscriptos thesauridem materiei, grossitudine prope digiti cooperiret. Nullus clericus, nisi legere doctus & canere, non solum cum eo manere, sed ne in conspectum eius venire præsumpsit. Monachos verò voti sui præuaricatores ita despexit, vt oblectatores omni affectu dilexit. Ita omni iocunditate ac dulcedine plenus semper extitit, vt si quis ad eum tristis adueniret, ex sola visione vel quantulacunque eius alloquutione lætificatus abscederet. Quod si quid forte finistrum et ineptum in eius conspectu subito fieret, vel cum aliunde

compo

comperisse contingeret, sola oculorum animaduersione sic omnia correxit, vt quod de interno æternoq; iudice scriptum est: Rex, qui sedet in solio regni sui, intuitu vultus sui *Proverb 20.* dissipat omne malum, supra fas mortalibus concessum, in illo non ambigeretur inceptum. Hæc breuiter per excessum dixerim: vita comite, propitiâq; diuinitate votum habens plurima de eo scribere. Ad propositum iam redeundum est.

Interea cum Imperator Karolus propter aduentantiû frequentiam vel infestationem indomitissimorum Saxonû, vel latrocinia piraticamq; Nordmannorû, siue Maurorum, apud Aquisgrani paulo diutius confedisset: bellum autem contra Hunos à filio eius Pipino gereretur, exeuntes à Septentrione barbarę nationes Noricum & Orientalē Franciam magna ex parte deprædata sunt: Quod ille comperiens per seipsum ita omnes humiliavit, vt etiam pueros & infantes ad spatam metiri præciperet, & quicumque eandem mensuram excederet, capite plesteretur. De quo factum aliud multo maius & illustrius opus excreuit. Cumque enim sanctissimus auus Imperij vestri, vita decederet, quidam Gigantes (quales propter iracundiã Dei per filios Seth de filiabus Cain narrat scriptura procreatos) spiritu superbię inflati, eorum procul dubio superiores, qui dixerunt: Quæ nobis *Gen. 6.* pars in Dauid, aut quæ hæreditas in filio Isai? eius prolem habitudinis optimæ despicientes, singuli sibi principatum regni arripere, & diadema portare conati sunt. Tunc quibus de mediocribus, Dei instinctu, protestantibus, quod indyctus Imperator Karolus hostes quondam Christianorum metiretur ad spatam, & idcirco quamdiu de progenie illius aliquis spatæ longitudinis inueniri posset, ille Francis imò Germaniæ deberet imperare; factio illa diabolica quasi fulminis ictu percussa est in diuersa disiecta.

Fff 2

Sed

18.

Sed extraneorum victor Karolus, à propriis est minime quidem sed casta fraude circumuentus. Nam de Sclavis ad regna regressus, à filio per concubinam progenito, nomine gloriosissimi Pippini à matre ominaliter insignito, patre ceptus, & quantum in eo fuit, est morti damnatus. Quod hoc modo compertum est. Cum in Ecclesia sancti Petri Precoribus congregatis, de morte Imperatoris consiliatus finito consilio omnia tuta timens, iussit explorare, si quisquam in angulis aut subter altaribus fuisset absconditus. Et ecce, ut timuerunt, inuenerunt vnum clericum subter altare celatum. Quem apprehendentes ad iusiurandum compulerunt, ne proditor eorum molitionis fieret. Qui ne vitam perderet, ut dictauerunt, iurare non abnuit. Sed illis recedentibus iuramentum illud sacrilegum paruipendens, ad perlatum properauit. Cumque cum maxima difficultate perlatum preter fores & ostia tandem ad cubiculum Imperatoris penetrasset, pulsato aditu vigilantissimum semper Karolum ad maximam perduxit admirationem, quis eo tempore temerè præsumeret inquietare: præcepit tamen faminis, quæ obsequium Reginæ vel filiarum eum comitari solebant, exirent videre quis esset ad ianuam, vel quid inquireret: quæ exeuntes cognoscentesque personam vilissimam, obseruatis ostijs cum ingenti risu & cachinno se per angulos, vestibus ora repressæ, conabantur abscondere. Sed sagacissimus Imperator, quæ nihil sub cælo posset effugere, diligenter à mulieribus exquisiuit, quid haberent, vel quis ostium pulsaret: responsumque accipiens, quod quidam * cocao derafus, insus, & insaniens, linea tantum & femoralibus indutus, absque mora postularet alloqui; iussit eum intrimittere: qui statim corruens ad pedes illius cuncta patefecit ex ordine.

Nihil verò minus suspicantes, ante horam diei tertiam omnes illi coniuratores dignissima pœna vel exilijs depot-

* al. coccio

tati sunt, aut puniti. Ipse quoque nanus & gibbosus Pippinus immanissimè cæsus & detonsus ad cellam sancti Galli, quæ cunctis locis Imperij latissimi pauperior visa est & angustior, castigandi gratia ad tempus aliquantulum destinatus est.

Nec multo post quidam de primoribus Francorum in Regem manus mittere voluerunt; quod cum eum minimè lateret, & tamen non libenter eos perderet (quia si benè voluissent, magnum Christianis munimen esse potuissent) direxit Legatos suos ad eundem Pippinum, sciscitans ab eo, quid de his fieri oporteret. Quem cum in horto cum senioribus fratribus (iunioribus ad maiora opera detentis) vrticæ & noxia quæque tridente extrahentem reperissent, ut viti proficua viuacius excrescere valerent, indicauerunt ei causam aduentus sui. At ille ex imis præcordijs suspiciatrahens, ut omnes debiles animosiores fanis esse consueuerunt, in hæc verba respondit: Si Karolus consilium meum dignaretur, non ad tantas deponeret iniurias. Ego nihil illi demando: dicite ei quid me agentem inueneritis. At illi timentes ne sine certo aliquo responso ad formidabilem reuerterentur Imperatorem, iterum atque iterum requirebant ab eo, quid domino renunciare deberent. Tunc ille stomachando, Nihil, inquit, aliud ei demando, nisi quod facio. Inutilia recrementa extraho, ut olera necessaria liberius excrescere valeant. Igitur illi tristes abscesserunt, quasi qui nihil rationabile reportarent. Venientes autem ad Imperatorem, & requisiti quid referrent; conquesti sunt se tanto labore & itinere ne in vno quidem sermone certiorari potuissent: sagacissimo autem Rege per ordinem interrogante, ubi eum, vel quid agentem repererint, quidquid responsi illis reddiderit, dixerunt: in tricchio rusticano sedentem eum inuenimus,

& tridente areolam olerum nouellantem; causamq; itineris nostri reuoluentes, hoc solum ab eo responsum magnis flagitationib⁹ extorquere potuimus: Nihil, aiente, aliud ei deo mando, nisi quod facio; inutilia recrementa extraho, vt olera necessaria liberius excrefcere valeant. His auditis alio non carens, & sapientia pollens Augustus, confricatis auribus & inflatis naribus, dixit ad eos: Rationabile responsum, optimi vasalli, reportastis. Illis itaque de periculo vitæ metuentibus, ipse vim dictorum ad effectum perducens, cunctos illos insidiatores suos de medio vitæ tium auferens, fidelibus suis occupata ab infructuosis loca crescendi & se extendendi causa concessit. Vnum verò ad uersariorum, qui excelsissimum in Francia collem, & quocunq; de eo prospicere posset, sibi in possessionem delegatum eodem colle altissimæ trabi affixum iussit eleuari. Pippinum vere nothum præcepit eligere sibi, quomodo vitam degenauerat voluisset; qui optione concessa optauit locū in quodam monasterio tunc nobilissimo, nunc autem nō incertum, de qua causa destructo; quam antea non soluam, quam BERNHARDVS DVLVVS vestrum spatia femur accinctum conspiciam.

20.

Indignatus est autem magnanimus Karolus, quod ipse se ad barbaras illas nationes sit exire prouocatus, cum quibet Ducum suorum ad hoc videretur idoneus; quod etiam ita esse ex vnus comprouincialium meorum factum probabo. Erat quidam vir de Durgonum, iuxta nomen suum, magna pars terribilis exercitus, vocabulo ex hæretante, proceritatis, vt de Enachim stirpe exortum credi potuisset, nisi tantum temporum ac locorum intercessisset; qui quotiescunq; ad fluuium Duram alpinis torrentibus tumefactum, exundantemque venisset, ne caballum maximum in eius non dicam fluentia, sed nec liquentia potest impellere, apprehensis habenis fluitantem post se traxit inquit.

fort. Duranum intelligit, fluu. Gallia Aquitanie in Garumnam se exonerantem.

Inquiens: Per dominum Gallum, velis nolis me sequi debis. Is itaque cum in comitatu Cæsaris Behemanos, ^{*secures.} Wilzos, & Auaros in modum prati ^{*}siccaret, & in aui-
cularum modum de hastili suspenderet, domum victor
reuerfus, & à torpentibus interrogatus, qualiter ei in regi-
one VVindum complaceret; illos dedignatus, bisq; indig-
natus aiebat: Quid mihi ranunculi illi? septem vel octo,
vel certè nouem de illis hasta mea perforatos, & nescio
quid murmurantes, huc illucq; portare solebam. frustra
aduersum tales vermiculos dominus Rex & nos fatigati su-
mus.

Eodem itaq; tempore cum Imperator Hunorum bello ^{21.}
extremam manum imponeret, & supradictas gentes in
deditionem suscepisset, exeuntes Nordmani Gallis & Fran-
cis magnam inquietudinem fecerunt: Reuersus autem
inuisibilis Karolus itinere terrestri, quamuis multum
angusto & inuio, domi eos inuadere molitus est. Sed vel Dei ^{Iudic. 3.}
prouidentia prohibente, vt, secundum Scripturam, in his
experiretur Istahelem, vel peccatis nostris obstitentibus,
cuncta illius tentamenta in irritum deducta sunt; in tan-
tum, vt ad incommoda totius exercitus comprobanda, de
vnius Abbatis copijs in vna nocte quinquaginta bouum paria
repentina peste numerarentur extincta. Sapientissimus
igitur Karolus ne Scripturæ inobediens contra ^{*ictum} ^{Eccli. 4.}
flum conareur, destitit ab incepto. Cum vero per non modi-
cum tempus latissimum peragraret imperium, Godefri-
dus Rex Nordmannorum, ab lentia eius animatus, fines re-
gni Francorū inuasit, Mosellanumq; pagum in sedem sibi
prælegit. Cum vero falconem suum de aneta vellet extra-
here, consecutus eum filius suus, cuius nuperrimè matrem
reliquit, & alteram super eam duxit vxorè, per medium di-
uisit. Quo facto, sicut quondã Holoferne perepnto, nullus ^{Iudith 15.}
in

in animis aut armis, sed in solo fugæ præsidio ausus est confidere. Et ita ne exemplo ingrati Irahelis contra Deum gloriaretur, absq; sua industria liberata est Francia. Inuidus autem nec vincendus vnquam Karolus de tali quidem iudicio Deum glorificauit; sed plurimū conquestus, quod propter absentiam suam aliquis de illis euaserit: Heu, proh dolor, inquit, quod videre non merui, quomodo Christiana manus mea cum cynocephalis illis luserit.

22.

Contigit quoq; ad quandam maritimam Galliarum Narbonensis vrbe vagabundum Karolum inopinatò venire ad cuius portum eo prandente, sed ignorato, piraterum exploratores Nordmannorum fecerunt. Cumq; visis nauibus, alij Iudæos, alij vero Africanos, alij Britannos mercatores esse dicerent, sapientissimus Karolus ex instructione vel agilitate non mercatores, sed & hostes esse deprehendens, dixit ad suos: Non istæ naues confertæ mercimonijs, sed hostibus fœtæ sunt acerrimis. His auditis alter alterum præuenire cupientes festinè properabant ad naues, sed frustra. Nam comperto Nordmanni, quod ibidem esset, ut ipsi cum nauibus cupare solebant, martellus Karolus, ne omnis armatura sua in illo aut retunderetur, aut in minutissimas resoluta particulas disperiret, effugio satis incomparabili, insequentium non solum gladios, sed & oculos euitarunt. Religiosissimus autem Karolus, iustus & timoratus, exurgens de mensa ad fenestram Orientalem constitit, & inæstimabilibus lacrymis diutissimè perfusus est; cum nullus eum cōpellere præsumeret. Tandē aliquando ipse bellicosissimus Proceribus suis de tali gestu & lachrymatione satisfaciens, Scitis, inquit, ô fideles mei; quid tantopere plorauerim? Non hoc, ait, pro meo, quod isti nugis mihi aliquid nocere præualeant, sed nimirum contristor, quod me viuente ausi sunt littus istius attingere; & maximo dolore torqueor, quia præuideo, quæ

ta mala posteris meis, & eorum sunt facturi subiectis. Quod ne adhuc fiat, Christi Domini nostri tutela prohibeat, & gladius vester in sanguine NORDOSTVNO RVM duratus obfistat, adiuncto sibi mucrone Karlomanni fratris vestri, tincto quidem in eorundem cruore, sed nunc non propter ignaviam, sed propter inopiam rerum angustiamq; terrarum fidelissimi vestri ARDNOLDI ita in rubiginem versus, ut tamen iussu & voluntate potentiae vestrae haud difficulter possit ad acumen & splendorem perduci. Hic enim solus ramuscul^o cum tenuissima * bennolini astula de foecundissima L. radice sub singulari cacumine protectionis vestrae * pupulascit. Etenim ergo de proatauo vestro Pipino in historia vestra cognouimus aliquid inseratur, quod, concedente clementia diuina, mox futurus Karloaster aut Ludoviculus vester imitetur.

Longobardis vel caeteris hostibus Romanos infestantibus, miserunt Legatos suos ad eundem Pippinum, ut propter amorem sancti Petri sibi quantocyus in auxilium venire dignaretur. Qui absq; mora subiugatis hostibus, orationis tantum gratia Romam victor ingreditur; & a ciuibus hac laude suscipitur: CIVES APOSTOLORVM, ET DOMESTICI DEI ADVERVNT HODIE PORTANTES PACEM, ET ILLVMINANTES PATRIAM; DARE PACEM GENTIBVS, ET LIBERARE POPVLVM DOMINI. Cuius vim carminis & originem quidam ignorantes, hoc in natalitijs Apostolorum canere consueuerunt. Ipse vero inuidiam Romanorum, imo, ut verius loquat, Constantinopolitanorum declinans, mox in Franciam reuertitur. Comperto autem, quod Primates exercitus eum clanculo despicientes carpere solerent, praecipit adduci taurum magnitudine terribilem & animis indomabilem, leonemq; ferocissimum in illum dimitti, qui impetu validissimo in eum irruens, apprehensa ceruice tauri, proiecit in

Ggg ter-

* Bennlin.

Ludovic:

* pupulascis.

23.

Handwritten notes on the right side of the page, including the number 24.

terram. Tunc Rex dixit ad circumstantes, Abstrahite leonem à tauro, vel occidite eum super illum. Quo spectantes ad alterutrum congelatisq; præcordiis pauctacti, vix hæc singultando miffitare potuerunt, Domine, non est homo sub cælo, qui hoc audeat attentare. Quo ille confidentior exurgens de throno & extracta spata per ceruicem leonis ceruicem tauri diuisit ab armis; & spata in vaginam remissa confedit in folio: Videtur vobis, inquires, vtrum dominus vester esse possimus? Non audistis, quid fecerit parvus Dauid ingenti illi Goliath, vel breuissimus Alexander procerissimis satellitibus suis? Tunc quasi tonitru percussis ceciderunt in terram, dicentes: Quis nisi insaniens dominationem vestram mortalibus imperare detractatur?

24.

Non solum contra bestias & homines talis extitit, sed etiam contra spiritales nequitias inauditum certamen exequit. Nam cum Aquigrani thermis nondum ædificatis solidi saluberrimiq; fontes ebullirent, iussit Camerarij forum præuidere, si fontes purgati essent, & ne quis ignotus ibi demitteretur. Quod cum factum fuisset, assumpto Rex gladio, in linea ex subtalaribus properauit ad balneum: Cum repente hostis antiquus eum quasi perempturus aggrediret, Rex autem crucis signo munitus nudato gladio vmbra humana aduertens effigie, inuincibilem gladium ita terra infixit, vt diutino lustamine vix eum reuocauerit. Quæ umbra tantæ crassitudinis erat, vt cunctos illos fouerit & cruore abominandaq; pinguedine deturparet. Sed nec his motus insuperabilis Pippinus dixit ad cubicularium, Non sit tibi cura de talibus, fac effluere infectam illam aquam, vt in ea, quæ pura manuerit sine mora lauari debeant.

25.

Proposueram quidem Imperator Auguste de solo patre tuo vestro Karolo, omnia vobis scientibus quæcumq; fecerit, breuiter

breuem narratiunculam retexere; sed cum ita se obtulerit occasio, vt necessario memoria fiat gloriosissimi patris vestri Ludvici, cognomento Illustris, & religiosissimi proatui vestri Pippini iunioris, de quibus propter ignauiam modernorum grande silentium est, omnia intacta præterire nefarium iudicauit. Nam de maiore Pippino integrum pæne librum doctissimus BEDA in Ecclesiastica procudit historia. His itaq; per excessum commemoratis ad cognominalem vestrum illustrem Karolum olorin^o iam redeat natatus. Sed si bellicis rebus ab eo gestis aliquid non subtraxerimus, nunquam ad quotidianam eius conuersationem reuoluendam reducimur. Qua propter quæ concurrunt in præsentem quàm strictissime potuero memorabo.

Post mortem victoriosissimi Pippini cum iterato Longobardi Romam iam inquietarent, inuictus Karolus, quamuis in cisalpinis partibus nimium occupatus, iter in Italiam haud segniter arripuit, & incruento bello, siue spontanea deditione humiliatos in seruitium accepit Longobardos, & infirmitatis gratia, ne vnquam à regno Francorum discernere, vel terminis sancti Petri aliquam irrogarent iniuriam, filiam DESIDERII Longobardorum Principis duxit uxorem. Quam non post multum temporis, quia esset clinica & ad propagandam prolem inhabilis, iudicio sanctissimorum sacerdotum, relicta, velut mortua; iratus pater iuramento sibi prouinciales astringens, ipseq; in muris Ticinensibus se concludens, inuincibili Karolo rebellare disposuit. Quod ille pro certo comperiens illuc iter accelerauit. Contigit autem ante aliquot annos quendam de primis Principibus nomine OGGERVM offensam terribilissimi Imperatoris incurere, & ob id ad eundem Desiderium confugium facere: audito autem aduentu metuendi Karoli ascenderunt in turrim eminentissimam, vnde longe lateq; prospicere venientem potuissent.

Ggg 2

Appa-

26.

Apparentibus vero impedimentis, quæ expeditione Darii vel Iulij fuissent expeditionibus, dixit Desiderius ad Oggerum, Estne Karolus tanto exercitu? At ille respondit, Non adhuc. Videns vero exercitum popularium delatissimo Imperio congregatum, diffinitè pronunciauit ad Oggerum. Verè in his copijs Karolus exultat. Respondit Oggerus, Sed non adhuc, neq; adhuc. Tunc æstuare cœpit & dicere, Quid faciemus, si plures cum eo venerunt? Dixit Oggerus, Videbis qualis ille veniat. De nobis autem nescio quid fiat. Et ecce ista fermocinantibus apparuit schola * vocationis semper ignara: quam videns Desiderius stupefactus, Ille est, inquit, Karolus. Et Oggerus, Non, inquit, adhuc. Post hanc cernuntur Episcopi Abbatesq; & clerici, Capellani cum Comitibus suis: quibus aspectis hæc vix ægrè iam lucis inimicis, mortisq; Desiderius singultando blaterauit: Descendamur & abscondamur in terra à facie furoris aduersarij tam immanis. Ad quæ retulit extumescens Oggerus, rerum & apparatus incomparabilis Karoli quondam expertus, & in meliori tempore assuetissimus: Quando videris, inquam, fetetem campis inhorrescere, ferreū Padum & Ticinum marinis fluctibus ferro nigrantibus muros ciuitatis inundantes, tunc est spes Karoli venientis. His necdum expletis, primū ad occasum circino vel Borea cœpit apparere quasi nubes tenebrosa, quæ diem clarissimam horrentes conuertit in umbras. Sed propiante paullulum Imperatore, ex armorum splendore dies omni nocte tenebrosior oborta est inclusio. Tunc visus est ipse ferreus Karolus ferrea galea cristatus, ferreis manicis armillatus, ferreo thorace ferreum pectus humerosq; Platonicos tutatus, hasta ferrea in altum subrecta sinistra impletus, nam dextera ad inuictum chalybem semper erat extensa; coxarum exteriora, quæ propter faciliorem ascensum in alijs solent lorica nudari, in eo ferreis ambitabantur.

* vocationis

bantur bracteolis. De ocreis quid dicam? quæ & cuncto exercitui solebant ferreæ semper esse vsui. In clypeo nihil apparuit nisi ferrum. Caballus quoq; illius animo & colore ferrum retinebat. Quem habitum cuncti præcedentes, vniuersi ex lateribus ambientes, omnesq; sequentes, & totus in commune apparatus iuxta possibilitatem erat imitatus. Ferrum campos & plateas replebat; solis radij reuerberabantur acie ferri; frigidò ferro honorà frigidiori deferebatur populos; Splendidissimum ferrum horror expalluit cloacarum. O ferrum, heu ferrum, clamor confusus insonuit ciuium, Ferro contremuit firmitas murorum, & iuuenum consilium ferro deperijt seniorum. His igitur, quæ ego balbus & edentulus, nõ vt debui circuitu tardiore diutius explicare tentauì, veridicus speculator Oggerus celerrimo visu cõruitus, dixit ad Desiderium: Ecce habes quem tantopere perquisisti, & hæc dicens pæne exanimis cecidit. Sed quia ipso die vel propter amentiam, vel propter aliquam spem resistendi ciues vrbici eum suscipere noluisse, dixit artificiosissimus Karolus ad suos: Faciamus hodie aliquid memorabile, ne diem istum otiosi transegisse vituperemur; acceleremus efficere vnum oratoriolum, in quo si nobis citius apertum non fuerit, diuinis seruitijs insistere debeamus. Et hac voce emissa, alius alio discurrentes, calcem & lapides, alij vero ligna vel pigmenta cõgregantes, artificibus semper eum comitantibus, attulerunt. Qui à quarta dici hora ante duodecimam talem basilicam muris & tectis, laquearibus & picturis auxiliante & tironum manu militumque construxerunt, vt nulli adhuc eam cernenti, nisi per annum integrum fieri posse credatur. Postea verò die quinta facilitate quibusdam ciuium sibi aperire volentibus; quibusdam, licet frustra, rebellare, vel (vt verius dicam) se includere volentibus, absq; cruoris effusione, sola tantum industria, ciuitatem superauerit, ce-

Ggg 3 . perit,

27.

perit, possederit, illi scribendū relinquo, qui nō aliquo amore, sed quęstus tantū gratia vestram Celsitudine comitantur.

Exin ad vltiora progressus venit religiosissimus Karolus ad urbem Furiolanam, quam qui sibi scioli videntur, Forum Iulienſe nuncupant. Contigit autem, vt eodem tempore Episcopus Ciuitatis illius, aut (vt modernorum loquar cōsuetudine) Patriarcha occasui vite propinquaret. Ad quem cum religiosissimus Karolus visitandi gratia properaret, vt successorem suum ex nomine designare deberet, illi religiosē admodum ex imis præcordijs suspiria trabens Domine inquit, Episcopatum istum diu sine aliqua vilitate vel profectu spiritali retentum, iudicio diuino & veltre dispositioni relinquo, ne ad cumulum peccatorum, quem viuens exaggeraui, etiam mortuus aliquid superinjicere apud inuitabilem & incorruptendum iudicem deprehendar. Quod sapientissimus Karolus ita cepit, vt eum aliquis Patribus non immeritō coęquandum iudicauerit. Cum autem in eadem regione aliquantisper demoratus fuisset exercitatissimus in exercitatissimorum Francorum Karolus, donec Episcopo decedente dignum ei successorem substitueret, quadam festiua die post Missarum celebrationem dicit ad suos, ne otio torpentes ad ignauiam perducamur. Eamus venatū donec aliquid capiamus, & singuli in eodem habitu pergamus, quo nunc induti sumus. Erat autē imbrifera dies frigida. & ipse quidem Karolus habebat pellicū berbicum, non multum amplioris precij quā erat roccus ille S. Martini, quo pectus ambitur, nudis brachijs Deo sacrificiū obtulisse astipulatione diuina comprobatur. Cæteri verò vt potest feriatis diebus, & qui modo de Papiā venissent, ad quā nuptiæ Venetici de transmarinis partibus omnes Orientaliū diuitias aduectassent, phœnicū pellibus auium serico circumdatis, & paonū collis cum tergo & clunis mox florescere incipientibus.

entibus, tyria purpura, vel diacedrina litta decoratis. Alij de lodicibus, quidam de gliribus circumamicti procedebant, saltusq; peragrantes ramis arborum spinisq; & tribulis lacerati, vel imbris infusi, tum etiam sanguine ferarum pellitumq; volutabro fedati remeabant. Tunc astutissimus dixit Karolus, nullus nostrum pellicium suum extrahat, donec cubitum eamus, ut in nobis ipsis melius sicari possint. Quo iussu singuli corpora magis quam indumenta curantes, usquequaq; focos inquirere & calefieri studebant, ac mox reuersi & in ministerio eius usq; ad profundam noctem persistentes, ad mansiones remittebantur. Cumque tenuissimas illas pelliculas, vel tenuiores brandeas extrahere cepissent, rugarum & contractionum rupturas quasi virgarum in ariditate fractarum procul audiri fecerunt, gementes & suspirantes, conquerentesq; se pecuniam sub vna die perdidisse. Præceptum vero ab Imperatore susceperant, ut in eisdem pellibus crastina die se illi præsentarent. Quod cum factum fuisset, & omnes non in diuinis resplenderent, sed pannis & decolori fœditate horrerent; dixit industria plenus Karolus ad cubicularium suum, Tere illud pellicium nostrum inter manus, & affer in conspectum vestrum. Quo integerrimo & candidissimo allato, assumens illud inter manus & cunctis altantibus ostendens, hæc pronunciauit: O stolidissimi mortalium quod pellicium modo preciosius & vtilius? istud ne meum vno solido comparatum, an illa vestra non solum libris, sed & multis cœmpta talentis? Tunc vultibus in terram dechnatis terribilissimam eius animaduersionem sustinere nequibant. Quod exemplum religiosissimus pater vester non semel, sed per totam vitam suam ita imitatus est, ut nullus, qui eius agnitione & doctrina dignus videbatur, aliquid in exercitu contra hostem, nisi tantum arma militiæ & lanea vestimenta cum lineis portare præsumeret. Quod si quisq;

inferio-

inferioris disciplinae illius ignarus de serico, auro, vel argento circa se habens eum forte incurrisset, his verbis increpitus & melioratus imo sapientior effectus abscessit: O te haec aureum, ecce tibi argenteum, o te totum coccinum miser & infelix, non tibi sufficit ut tu solus vel forte belliter eas? quin etiam & res, quibus anima tua redimi valeat, in manus hostium tradas, ut de his simulacra gentium adferantur?

28.

Quantum vero à prima aetate usque ad septuagesimum annum ferro gauderet inuictissimus Ludovicus, quantum ante Nordmannorum legatos spectaculum de ferro faceret, melius hoc vobis scientibus replicabo. Cum Reges Nordmannorum singuli pro deuotione sua aurum illi & argentum & pro sempiterna subiectione vel deditioe gladios suos dirigere; praecipit Rex, ut pecunia quidem in pauperum projiceretur, & à nullo nisi indignanter aspiceretur, potius ab omnibus velut lutum conculcetur. Gladius vero in sublimi solio residens sibi attendendos iussit afferri. Tunc legati metuentes, ne quid sinistrae suspicionis contra eos possit oriri, eo modo, quo solent ministri dominis suis scutellos de summis oris praebere, ita spatas Imperatori cum periculo porrigebant. Quarum ille cum unam de capitibus acceptam, & ab extremitate vltima ad summum curauerit, inter fortiores ferro manus disrupta est. Tunc vnus de missis suam de vagina protrahens, ministrantium more ad ipsius obsequiam protendens; Domine, inquit, credo, & flexibilis & rigida inuenietur ista spata ad vultum victoriosissimae dexterae vestrae. Qua Caesar accepta & reuerentia Caesar, iuxta vaticinium Isaiae; Attendite ad petram, vnde excisi estis, deuota Germaniae populositatem, singularis dignitatis officio, in antiquos hominum artus & animos erigens, ab ora vltima capulotenus in modum viminis contraxit & sic

E/ai. 3r.

de sensum ad statum pristinum redire permisit. Tum Legati
semet aspectantes, & ad alterutrum obstupescerent: O, in-
quirit, principibus nostris tam vile videretur aurum, & fer-
rum tam pretiosum! Et quia de Nordmannis mentio inci-
dit quanti fidem habeant & Baptismum in temporibus aui
vestri, gestis paucis euoluam.

29.
Vt post mortem bellicosissimi Dauid multo tempore fi-
nitimæ gentes manu fortissima subiugata eius imperio,
filio Salomoni pacifico tributa dependerunt, ita propter ti-
morem & tributa Augustissimo Imperatori Karolo persolu-
ta filium eius Ludouicum gens immanissima Nordmanno-
rum simili veneratione solebat honorare: quorum legatos
religiosissimus Imperator tandem aliquando miseratus, in-
terrogatos; si Christianam religionem suscipere vellent: &
responso accepto; quia semper & vbique atque in omni-
bus essent obedire parati; iussit eos in eius nomine bap-
tizari, de quo doctissimus ait Augustinus: Si non esset Tri-
nitas, non dixisset veritas, Ite, docete omnes gentes
baptizantes eos in nomine Patris & Filij & Spiritus sancti.
Qui à primoribus palatij quasi in adoptionem filiorum sus-
cepti, de Camera quidem Cæsaris candidatum, à patrinis
vero suis habitum Francorum in vestibus preciosis & armis
cæterisq; ornatis acceperunt. Quod cum diutius actitaretur,
& non propter Christum, sed propter commoda terrena
ab anno in annum multo plures iam, non vt legati, sed vt de-
uocissimi vasalli ad obsequiũ Imperatoris, in sabbato sancto
Paschæ festinarent occurrere; contigit, vt quodam tempore
vsq; ad Ludouicum venissent. Quos Imperator interroga-
tos, si baptizari votum haberent, & confessos iussit aqua
sancta sine mora perfundi. Cumq; tot lineæ vestes non es-
sent in promptu, iussit incidi camisilia & in modum sepium
confui, vel in modum vitium pastinari. Quarum cum vna
H h h cuidam

cuidam seniorum illorum repentino fuisset imposita; & illam curiosioribus oculis ex tempore contemplatus fuisset; iamque indignatione non modica, mente concepta, dixit Imperatori: Iam vicies hinc lotus sum, & opimis candidissimisque vestibus indutus: Et ecce talis saccus non milites, subditos condecet: & nisi nuditate erubescerem meis priuatus, nec à te datus contectus, amictum tuum cum Christo tuo tibi relinquere. Tanti pendunt hostes Christi, quod ait Apostolus Christi: Omnes qui in Christo baptizati estis, Christum induistis. Et illud: Quicumque baptizati sumus in Christo Iesu, in morte ipsius baptizati sumus. Et quod maximè contra contemptores fidei violatoresque Sacramentorum vigilat: Rursum crucifigentes sibi filium Dei, & ostentatum habentes. Quod vnum apud gentes tantum & non etiam inter eos, qui Christi nomine censentur, sæpius inueniretur.

Galat. 3.

Rom. 6.

Hebr. 6.

30.

Adhuc referendum est de bonitate Ludouici prioris sic ad Karolum remeandum. Quietissimus Imperator Ludouicus à cunctis hostium incursionibus immunis, religionis tantum operibus, orationibus scilicet, elemosynis causis audiendis, & iustissimè determinandis insudabat. In quo negotio tantum & ingenio & usu exercitatus erat: Vt cum ei quidam in similitudine Achitofel, pro Angelo habitus à cunctis illudere tentauisset; huiusmodi responsum comi vultu, blandissimaque voce, sed mente aliquantulum commota rependeret: O sapientissime Anshelme, si fas sineret, dicere audeam, quod tramite non recto incedis; ex qua die idem iudicium abnuersis est pro nihilo deputatus.

2. Reg. 15.

31.

Elemosynis vero intentus erat misericordissimus Ludouicus, ut eas non solum in conspectu suo, sed & pro se ipsius fieri maluisset. Insuper & ubi ipse absens fuisset, ita pauperum causas modorerari decreuit, ut vni ex eis, qui ex omni parte debilis, sed animosior cæteris videbatur, ipsorum

commissa, furtorum redditiones, iniuriarum vel læsionum
 taliones, in maiorib⁹ etiã commissis membrorum abscissio-
 nes, aut truncationes capitũ, nec non & suspensiones corpo-
 rum per eum fieri præciperet. Qui constitutis ducibus, tribu-
 nis, & centurionibus eorumq; vicarijs, rem sibi delegatam
 haud segniter implevit. Ipse autẽ clementissimus Augustus,
 in cunctis illis Dominum Christũ veneratus, eis alimenta, &
 quib⁹ tegerentur, impẽdere nunq̃ destitit; & præcipuẽ in illa
 die, qua Christus mortali tunica exutus incorruptibilẽ resu-
 mere parabat. In qua etiã cunctis in palatio ministrantibus &
 in curia regia seruiẽtib⁹ iuxta singulorũ personas donatiua
 largitus est, ita vt nobilioribus quibuscunq; aut baltheos aut
 fascilones preciosissimaq; vestimenta à latissimo Imperio
 perlata distribui iuberet. Inferioribus vero saga Fresonica
 omnimodi coloris darentur, Porro custodib⁹ equorũ, pisto-
 ribusq; & coquis indumtẽa linea cum laneis * spatijsq; prout * fort. *spatij*
 opus habebant, projicerentur. Cumq; iam nullo indigente,
 secundum Actus & dicta Apostolica, esset in omnibus gratia *Ahor. 4.*
 magna, quando & pauperes pannosi iucundissime dealbati
 Kyrie eleisõ Ludvvico beato p latissimã curtẽ vel curtículas
 Aquarũ grani, quas Latini vsitati⁹ porticuũ noie vocant, vsq;
 ad celũ voces efferrent; & q poterant de militib⁹ pedes Im-
 peratoris amplectentib. alijs verò emin⁹ adorantib. iam Cẽ-
 sare ad Ecclesiã pcedẽte, quidã de scurris ioculariter inquit:
 O te beate Ludv vice, q tot homines vna die vestire potuisti;
 per Christũ, nullus in Europa hodie plures vestiuit, quã tu
 præter ATTONEM, cumq; ab eo Impator quæreret, quomo-
 do ille plures vestire potuisset, munus, quasi gaudẽs, si Impã-
 torẽ in admirationẽ vertisset, cum cachiano intulit, Hodie,
 inquiens, ille noua indumẽta largit⁹ est plurima. Quod dul-
 cissimi gestus Imperator blande p ludo, & inept⁹ vt erat vul-
 tu, percipiẽs, humili deuotione Ecclesiã intrauit, in qua ita
 Hhh 2 timo-

timoratè se gessit, quasi ipsum Dominum Iesum Christum
 præ oculis corporalibus habere videretur. Qui etiam omni
 tempore nõ pro aliqua necessitate, sed pro largiendi occasi-
 one singulis sabbatis balneari, & cuncta quæ deposita
 præter gladium & baltheum, apparitoribus suis dare con-
 sueuerat. Quæ eius liberalitas vsq; ad infimos etiam per-
 uenit, adeo vt STRACHOLTO vitreario seruo Sancti Galli
 tam vestituram suam tunc sibi seruienti præciperet dari.
 Quod cum erronei militum vasalli cognouissent, ei iuxta vi-
 am insidias ponentes spoliare moliti sunt. Quibus cum
 idem diceret, Quid facitis vitreario Cæsaris vim
 inferentes? Responderunt, Officium
 quidem tuum habere te
 permittimus...

*Videntur
 quædam deef-
 se.*

HER